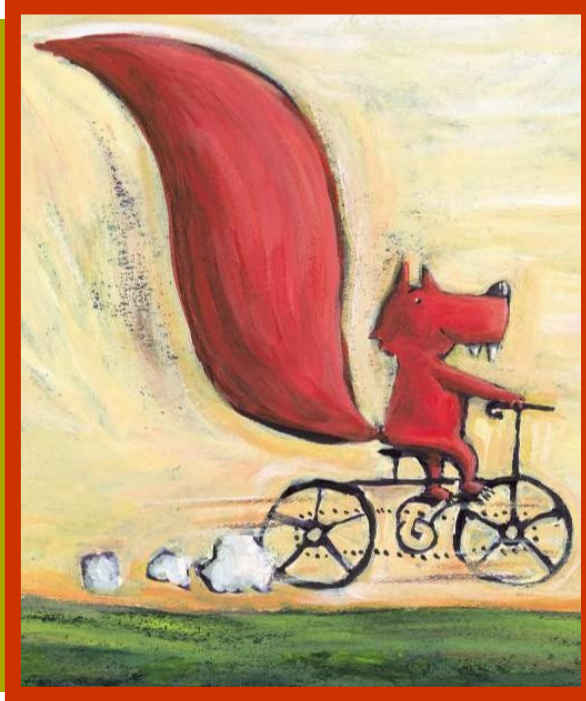


# LESMAP



## Enzo, de rode wolf

een productie van Vlinders & C°  
naar het gelijknamige boek van Rocío Del Moral | uitgeverij de Eenhoorn



Ontwikkeling en uitwerking lesmap:  
Toon De Malsche (stagiair) en Hilde Reyniers (cultuurdeskundige) gemeentelijk cultuurcentrum Ter Vesten, Beveren

## **INHOUDSTAFEL**

INHOUDSTAFEL .....	p. 2
--------------------	------

### **DEEL 1**

INLEIDING BIJ DE LESMAP .....	p. 4
-------------------------------	------

INLEIDING BIJ DE VOORSTELLING .....	p. 5
-------------------------------------	------

HET GEZELSCHAP VLINDERS & C° .....	p. 6
------------------------------------	------

DE AUTEUR .....	p. 8
-----------------	------

HET BOEK .....	p. 9
----------------	------

HET VERHAAL .....	p. 9
-------------------	------

DE PERSONAGES .....	p. 10
---------------------	-------

### **DEEL 2**

VOORBEREIDING OP DE VOORSTELLING .....	p. 12
--	-------

CREATIEVE VERWERKING .....	p. 18
----------------------------	-------

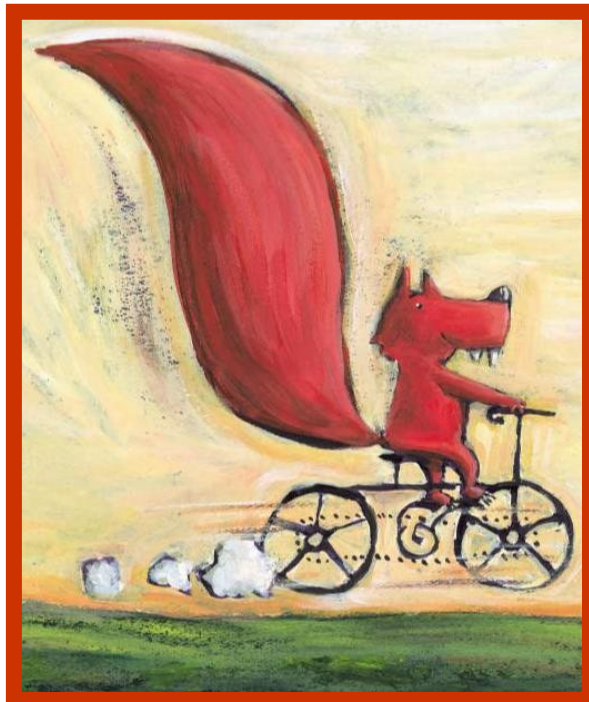
### **DEEL 3**

OVER WOLVEN .....	p. 21
-------------------	-------

DE VOEDSELKETEN .....	p. 23
-----------------------	-------

BRONVERMELDING.....	p. 24
---------------------	-------

# LESMAF



# DEEL 1

## INLEIDING BIJ DE LESMAP

Met deze lesmap wil cc Ter Vesten leerkrachten in het kleuter- en basisonderwijs een beknopte gids meegeven als rode draad bij de poppentheatervoorstelling Enzo, de rode wolf.

In deze bundel vinden leerkrachten een aantal suggesties en speelse mogelijkheden om samen met de kinderen het bezoek aan de voorstelling voor te bereiden en om achteraf creatief verder te werken rond de gebrachte thema's.

De inhoud van deze lesmap is geen hapklaar aanbod maar eerder een uitdaging om het verhaal een plaats te geven in het bestaande lessenpakket.

In het eerste gedeelte bieden we informatie over de achtergrond van Vlinders & C° en Rocío Del Moral, de auteur en illustratrice van het boek waarop de voorstelling gebaseerd is, samen met een aantal praktische gegevens met betrekking tot het gezelschap en de auteur. Verder worden hier ook het verhaal en de personages uit het boek en de voorstelling geschetst.

In het tweede gedeelte geven we een aantal mogelijkheden voor de voorbereiding op de voorstelling. Dat kan op tal van wijzen. Wij kozen ervoor om aan de hand van situaties uit het verhaal een aantal thema's verder uit te diepen. Daarnaast kan u gebruik maken van de suggesties en voorstellen voor de creatieve naverwerking van Enzo, de rode wolf.

In het laatste gedeelte geven we leerkrachten nog wat extra achtergrondinformatie mee over de wolf in zijn natuurlijke omgeving.

Dit aanbod is slechts een greep uit de veelheid van toepassingsmogelijkheden. We laten het verder aan de verbeelding van juffen, meesters en kinderen over om een boeiend project uit te spinnen rond Enzo, de rode wolf.

## INLEIDING BIJ DE VOORSTELLING

*Enzo, de rode wolf* is een co-productie voor kinderen van 4 tot 7 jaar van figurentheater Vlinders & C° en cultuurcentrum Ter Vesten in Beveren.

Poppenspeler en scenarist Ronny Aelbrecht kwam op het idee voor deze voorstelling toen hij het gelijknamige boek van Rocío Del Moral in handen kreeg. Het verhaal en de illustraties uit *Enzo, de rode wolf* vormen de basis van de voorstelling. De scenografie en het concept werden uitgewerkt door Ronny Aelbrecht.

In een figurentheater zijn de figuren of de poppen erg belangrijk. Voor deze voorstelling werden ze speciaal gemaakt in Oekraïne door Vasyl Vykhodcevskiyi. Milly Jennes zorgde voor het wolvenmasker en de meisjespop en Lea Van Landeghem maakte de wolvenmantel. De communicatie tussen Oekraïne en België werd verzorgd door Max Konradtchuk.

De poppen worden op de scène gehanteerd en bewogen door de poppenspelers Ronny Aelbrecht & Milly Jennes.

Rudy Van Driessche en Olaf De Schoenmaeker stonden in voor het decor.

De compositie en de uitvoering van de muziek werden verzorgd door Gino Waem, Steven Hollanders, Koen Daens (Spacca) en Geert Noppe (Yevgueni). Het studiewerk werd door Gino Waem uitgevoerd. Koen Dilliën (techniek cc Ter Vesten) werkte het lichtplan uit.

Ronny Aelbrecht regisseerde het geheel.

De lesmap werd uitgewerkt en vormgegeven door Toon De Malsche en Hilde Reyniers (stagiair en projectmedewerker cc Ter Vesten).

Speciale dank: Ming Ri Institute for Arts Education (Simon Wong & Pik Pik – hulp bij vinyldrukwerk in Hong Kong), Marjan De Munck (stem oma), Emma Bral (meisjesstem), Jules De Munck (stem jonge Enzo), Bezigheidsclub Celles (knip-en plakwerk boeken) en Nele De Craecker (extra coaching).

Stoffensponsoring: Stoffen Modecoupon Sint-Niklaas

Financiële ondersteuning: Provincie Oost-Vlaanderen

Meer informatie over het gezelschap is te vinden op:

[www.vlinders.be](http://www.vlinders.be)

contactgegevens:

[info@vlinders.be](mailto:info@vlinders.be)

telefoon en fax: ++ 32 (0)3 755 24 45

gsm: ++ 32 (0) 476 33 84 03

# HET GEZELSCHAP VLINDERS & C°

## ARTISTIEKE IDENTITEIT

De artistieke identiteit van Vlinders & C° steunt op drie basisprincipes:

### *De kracht van de verbeelding*

Centraal staat de kracht van de verbeelding: het medium figurentheater geeft de verbeelding vleugels en laat ons derhalve toe de grenzen van de realiteit te verleggen naar de wereld van de fantasie.

Tevens trachten we ook de verbeeldingskracht van het publiek te wekken door te zoeken naar het juiste evenwicht tussen suggestie en duidelijkheid.

Het scheppende en verbeeldende vermogen van de mens vormt zowat onze grootste fascinatie.

De menselijke soort overleeft bij de gratie van het alledaagse, doch bezit het verfijnde vermogen daar tevens afstand van te nemen via dromen, fantasie en verbeelding. Hetzij passief, hetzij actief probeert hij die alledaagse werkelijkheid kleurrijker te maken, meer diepgang te verlenen, er meer vat op te krijgen.

Telkens weer merken we ook dat de verwondering voor het ongrijpbare, het numineuze ten grondslag ligt aan een enorme (ver)beeldende en scheppende kracht, eigen aan de mens. Zo leverde de oeroude en onstuitbare drang naar het mystieke, het magische, het fantastische een schat aan beelden, symbolen en rituelen op.

Deze veruiterlijkingen van de menselijke verbeelding, alsook de drang om vorm te geven aan onze eigen verbeelding, vormen de drijfveer van Vlinders & C°.

Via verdere verdieping in bestaande bronnen, waarbij archetypische beelden ons sterk aanspreken, streven we ook in onze producties zowel inhoudelijk, als qua vormgeving een verruiming na van de realiteit.

### *Toegankelijkheid*

Bij de uitwerking van onze projecten streven we – naast inhoudelijke diepgang en een artistiek hoog niveau – toegankelijkheid na, zodat onze toeschouwers aspecten van zichzelf of uit hun leefwereld kunnen herkennen in de gecreëerde figuren en fantasiewereld.

### *Openheid naar andere kunstdisciplines*

De integratie van andere kunstvormen vormt een extra uitdaging en een vergroting van de artistieke draagkracht, maar we blijven onze roots van het figurentheater binnen elke voorstelling trouw. Hoewel de pop, figuur of het object centraal blijft staan in de voorstelling, wordt vaak een mengvorm met een andere kunstdiscipline nagestreefd.

## BONDIGE GESCHIEDENIS VAN FIGURENTHEATER VLINDERS & C°

1983	gesticht door 3 onderwijzers (Ronny Aelbrecht, Jan Braem, Chris Van Goethem) onder de naam Poppenkast Toepeneus – Eerste voorstelling op 11/9/1983
1992	medaille van verdienste door het Vlaams Verbond voor Poppenspel voor de voorstelling <i>Papiersnippels</i>
1/9/1994	autonoom professioneel niet-gesubsidieerd figurentheater
1/12/1995	wijziging van de naam in Figurentheater Vlinders & C°
1994 -1996	wekelijks satirisch televisieprogramma <i>Vous Permettez Raymond</i> over het Belgisch voetbal – RTBF-télé 21
1996	artistiek leider Ronny Aelbrecht wordt verkozen tot Vlaams afgevaardigde voor België in de wereldorganisatie voor poppenspelers (149 landen aangesloten) UNIMA
1996	de productie <i>Een bos vol spoken</i> wordt gekozen tot grabbelpasproductie voor 6-12 jarigen door het VVJ (Vlaams Verbond voor Jeugdverenigingen)
21/11/96	sindsdien erkend en gesubsidieerd door de provincie Oost-Vlaanderen

- 18/3/1997      artistiek leider Ronny Aelbrecht wordt als eerste buitenlander verkozen tot bestuurslid van de Gouden Sleutelfundatie (Bulgaarse vereniging die verdienstelijke artiesten voor het Bulgaarse cultuurlandschap bundelt)
- 31/8/1997      winnaar Golden Star 1<sup>ste</sup> prijs kinderjury op het Mednarodni Lutkovni Festival, Maribor Slovenië/Oostenrijk – gekozen uit 28 theaters uit 12 landen
- 10-6/12-7/98      dagelijks satirisch televisieprogramma *Vous Permettez Raymond* over de wereldbeker voetbal. Een productie van Life Media onder de auspiciën van het Gemeentekrediet op RTBF-2, dagelijks in de top der kijkcijfers
- 30/8/1998      3<sup>de</sup> deelname aan het wereldvermaarde PIF-festival in Zagreb (Kroatië). Meerdere selecties zijn heel zeldzaam in het 31-jarig bestaand festival. Vlinders & C° is het tweede Belgische gezelschap dat ooit aan dit festival mocht deelnemen
- 22/9/1998      winnaar Golden Moubarak Award op het 7<sup>de</sup> Internationaal Poppenfestival te Teheran (Iran) – 98 theaters uit 17 landen
- 7/6/1999      deelname na voorselectie aan het 3<sup>de</sup> Internationale Poppenfestival van Praag (Tsjechië). Winnaar speciale juryprijs voor de inventieve creativiteit op de scène – 29 theaters uit 20 landen
- 9/7/2000      benoeming tot gemeentelijk Cultureel Ambassadeur voor Vlaanderen 2000
- 15/9/2000      winnaar Golden Moubarak Award op het 8<sup>ste</sup> Internationaal Poppenfestival te Teheran (Iran)
- 17-24/2/2001      tournee in Groot-Brittannië met o.a. een optreden in the Royal National Theatre in London
- 26/4/2001      *Valentino* wint de 4<sup>de</sup> prijs (van 4 prijzen) op het 2<sup>de</sup> Internationaal Solo-poppenspelerfestival in Lodz (Polen) – 23 deelnemers uit 12 landen
- 10/6/2001      deelname na voorselectie aan het 5<sup>de</sup> Internationale Poppenfestival van Praag (Tsjechië) winnaar beste speler – 30 theaters uit 21 landen
- 15/9/2001      uitgenodigd op het 1<sup>ste</sup> Internationale Festival van Moskou t.g.v. 100<sup>ste</sup> verjaardag grootmeester Sergeï Obrascov
- 2/6/2002      winnaar speciale juryprijs voor de originele interpretatie & nominatie voor de artistieke creativiteit op het 6<sup>de</sup> Internationale Poppenfestival van Praag (Tsjechië) – 25 theaters uit 20 landen
- 8/6/2003      winnaar speciale juryprijs voor de origineelste kindervoorstelling en winnaar publieks- en kinderprijs op het 7<sup>de</sup> Internationale Poppenfestival van Praag (Tsjechië) – 18 theaters uit 16 landen
- 2004      internationale festivals in Kiev en Shanghai  
14-daagse tournee in Schotland met o.a. opening theater in Peebles in aanwezigheid van prinses Ann (Groot-Brittannië)
- 2005      internationale festivals in Polen, Hong Kong en Tsjechië
- 25/5/2005      première *ROS* een productie voor 6-12 jarigen samen met Flanders Recorder Quartet Vier op een Rij
- 8/2/2006      première *Enzo de rode wolf* (naar het boek van Rocío Del Moral, uitgeverij De Eenhoorn) een productie voor 4 -7 jarigen

Internationale ervaringen: Nederland, Frankrijk, Slovenië, Kroatië, Zwitserland, Bulgarije, Japan, Iran, Indië, Tsjechië, Groot-Brittannië, China, Polen, Rusland, Duitsland, Spanje, Oekraïne, Hong Kong, USA.

## DE AUTEUR

### Rocío del Moral González, auteur en illustratrice

**Geboortedatum:** 23/03/1974, Toledo, Spanje  
**Adres:** Emile Bockstaellaan 312, 1020 Brussel  
**Tel:** 0485 17 02 99 – 02 649 21 24  
**E-mail:** rodelmoral@hotmail.com



## PUBLICATIES

- 2005            Illustratie prentenboek *Tom en Free*  
                  Uitgeverij De Eenhoorn, België
- Illustratie boekomslag *La reina de los piratas*  
                  Uitgeverij Planeta-Oxford, Barcelona, Spanje
- Illustratie prentenboek *Las estrellas y la princesa*  
                  Uitgeverij Oxford, Madrid, Spanje
- Illustratie prentenboek *Aventuras de Yeha*  
                  Uitgeverij Oxford, Madrid, Spanje
- Illustratie prentenboek *La anciana bondadosa*  
                  Uitgeverij Oxford, Madrid, Spanje
- Illustratie Boekomslagen *Corazón de roble* en *Quién cuenta las estrellas?*  
                  Uitgeverij Planeta-Oxford, Barcelona, Spanje
- Illustratie prentenboek *Laura y los ratones*  
                  Uitgeverij Bromera, Valencia, Spanje
- 2003            Tekst en illustraties prentenboek *Enzo, de rode wolf*  
                  Uitgeverij De Eenhoorn, België
- Illustraties boek *Viandante (De reiziger)*  
                  Organisatie Anima Mundi, Forlì, Italië
- 2002            Illustratie prentenboek *Nu niet!*  
                  De Standaard Uitgeverij, België
- 2001            Illustratie informatiebrochure Milieu Educatie  
                  Organisatie Anima Mundi, Forlì, Italië
- Illustratie gedichtenbundel *Plagio de encantos* van Jesús Cuadrado  
                  Uitgave Injuve–Sinsentido, Madrid, Spanje
- Illustratie van het boek *Juegos y Cuentos entre amigos*  
                  Uitgeverij Santillana, Madrid, Spanje
- 2000            Illustratie van het boek *Libro de Teatro* voor het Lager Onderwijs  
                  Uitgeverij Santillana, Madrid, Spanje

## ACADEMISCHE OPLEIDING

- 1992-1996      Licentiaat in Schone Kunsten  
                  Faculteit Cuenca, Universiteit van Castilla - La Mancha
- 1996-1999      Gediplomeerd in animatietekenen  
                  Hogeschool Visuele Kunsten, Madrid, Spanje



## HET BOEK



Enzo, de rode wolf.  
Tekst en illustraties: Rocío del Moral  
Vertaling: David Boets  
Druk: Oranje, Sint-Baaf-Vijve

Uitgeverij De Eenhoorn bvba,  
Vlasstraat 17, B-8710 Wielsbeke, 2003  
ISBN 90-5838-176-5  
www.eenhoorn.be

Kostprijs: 13 euro.

Het boek wordt te koop aangeboden in de reguliere boekhandel en kan voor deze gelegenheid ook aangekocht worden via Vlinders & C°, [info@vlinders.be](mailto:info@vlinders.be), telefoon en fax: ++ 32 (0)3 755 24 45.

## HET VERHAAL

*Enzo, de rode wolf* is een prachtig geïllustreerd kinderboek over een kleine, lieve wolf met een rode pels. Enzo is bijzonder want hij eet alleen maar pasta, in tegenstelling tot zijn familieleden. Als Enzo groot genoeg is, trekt hij met een grote rugzak, gevuld met pasta, de wijde wereld in. Onderweg komt hij Lisa, het schaap tegen. Ze trekken samen verder. Op een dag komen ze aan in een vallei. Het eten is bijna op en dus zoeken Enzo en Lisa een woonplaats en een baan. Van meneer Spullemans, de winkelier, krijgen ze twee fietsen cadeau. Meneer Knor, die een pizzeria heeft, neemt Enzo en Lisa aan als fietsende pizzabestellers. Enzo en Lisa logeren bij meneer Knor in de voorraadkamer en sparen de fooi die ze ontvangen voor het leveren van pizza's in een koekjestrommel.

Als meneer Knor een bestelling krijgt van de familie Wolf, die boven op de berg woont, trekken Enzo en Lisa strootjes. Lisa heeft het kortste strootje, dus zij moet de berg op met de bestelling. Intussen helpt Enzo in de keuken. Terwijl Lisa bij de wolvenfamilie aankomt, bedenkt Enzo dat wolven geen pizza lusten maar schaap! Hij vreest voor Lisa's leven en fietst de berg op, waar de wolven van plan zijn Lisa op te eten.

Enzo bedenkt een plan om Lisa te redden. Hij herinnert zich dat wolven bang zijn van mensen met wapens. Dan haast hij zich naar de winkel van meneer Spullemans en koopt er iets wat evenveel lawaai maakt als een jachtgeweer: vuurwerk! Terwijl Enzo roept "De mens komt eraan!", vuurt hij zijn pijlen af. De wolven rennen in paniek weg en Enzo kan Lisa redden uit de kookpot.

Terug in de vallei krijgen ze als beloning van meneer Knor een grote schotel pasta met tomatensaus.

## DE PERSONAGES

Hierna ziet u enkele schetsen van de poppen die werden gemaakt, op basis van de illustraties van Rocío Del Moral.



Enzo, de kleine, rode wolf



Lisa, het schaap,  
vriendinnetje van Enzo



Meneer Spullemans, de ezel,  
winkelier (bij hem kan je alles kopen)



Meneer Knor, het varken,  
uitbater vaneen pizzarestaurant



Vader Wolf, hoofd van de wolvenfamilie  
eet graag vlees, liefst schaap

# LESMAF



# DEEL 2

# VOORBEREIDING OP DE VOORSTELLING

Voor de allerkleinsten is het een goed idee om vooraf samen het boek te lezen en de illustraties te bekijken. Zo hebben ze al een beeld van wat er volgt tijdens de voorstelling in de schouwburg. Een andere mogelijkheid is om de korte inhoud van het verhaal te vertellen en zelf te gaan improviseren op basis van de verhaallijn.

Bij de voorbereidingen kan gebruik gemaakt worden van onderstaande informatie en vragen.

## 1. Wolvenverhalen

*Enzo, de kleine rode wolf* is een prentenboek over een sympathieke wolf met een rode vacht. Van oudsher was de wolf een dreigende figuur, de laatste jaren behoort hij echter eerder tot de bedreigde soort. De rode wolf, bijvoorbeeld, is nog erg zeldzaam. Voor meer info over de natuurlijke wolf, zie deel 3.

In de meeste verhalen en sprookjes die we kennen, worden wolven minder aardig voorgesteld dan bijvoorbeeld Enzo in het boek van Rocío Del Moral. Toch is een wolf een schuw dier en zal hij eerder de vlucht nemen dan in de aanval te gaan, zeker in confrontatie met de mens.

### A/ De boze, bloeddorstige, monsterlijke wolf

*Vraag aan de kinderen welke sprookjes of verhalen ze kennen, waarin wolven voorkomen.*

Enkele voorbeelden:

- *Roodkapje* (Charles Perrault / De Gebroeders Grimm)
- *De drie biggetjes* (Disney / Musical van K3 en Studio 100)
- *De wolf en de zeven geitjes* (De Gebroeders Grimm)
- *De kleine boze wolf* (Disney)

Ook in de muziek komen de wolven voor:

- Peter en de wolf (Prokofiev)
- Wie is er bang voor de boze wolf... (Disney)

*Wie weet wat een weerwolf is?*

*Wie kent de heen- en weerwolf uit Pluk van de Petteflet?*

Waar komt de angst voor wolven vandaan?

Vele sprookjes, sagen en legenden hebben een waarschuwend functie. Het oorspronkelijke Roodkapje-verhaal moest er jonge meisjes bijvoorbeeld voor behoeden om vreemde mannen in vertrouwen te nemen, zeg maar een waarschuwing voor de Marc Dutroux's van die tijd.

Mensen waren doodsbang voor het bovennatuurlijke, voor hekserij en monsters. Ze waren ook enorm bekommerd om hun veestapel en bang voor hondsdelheid. Ging er iets fout, werden er dieren of mensen verscheurd, dan moest de wolf eraan geloven. Dat draaide meestal uit op een klopjacht waarbij de arme wolf vaak het onderspit moest delven.

Vrij recent nog, in 2000, ontstond een heuse wolvenhype rond de mysterieuze Waaslandwolf die in Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen op meerdere plaatsen zou gesignaleerd zijn. Of het om een echte wolf of eerder om een wolfshond of een wilde hond ging, is niet duidelijk. Toen er via een anonieme mail een bericht kwam dat het beest neergeschoten en begraven was, hielden de geruchten vanzelf op.

### B/ De zachte, moederlijke wolf

Ondanks de slechte reputatie van de wolf, zijn er verhalen bekend over wolven die kinderen adopteren en zich over hen ontfermen. Zulke kinderen worden wolfskinderen genoemd.

De meest bekende figuren uit de literatuur zijn *Romulus en Remus* (de stichters van Rome, die door een wolvin werden gezoogd) en *Mowgli* (de jongen uit het *Jungleboek* van Rudyard Kipling die door een wolvin wordt gevonden en geadopteerd).

Ook in bijvoorbeeld de Indiaanse cultuur wordt de wolf met andere ogen bekeken. Daar staat de wolf voor een machtig en edel dier. In boeken en documenten over de indianen zal je vaak de wolf terugvinden, zittend op een berg of heuvel en huilend naar de maan.

De wolf als totem wordt ook regelmatig in jeugdbewegingen gebruikt.

Baden Powell, de stichter van de Scouts, baseerde zich op het *Jungleboek* van Rudyard Kipling toen hij in 1916 het welpenspel met akela, baloe, baghera bedacht.

## 2. Wat maakt Enzo zo bijzonder?

Enzo is een kleine, lieve wolf met een rode pels.

Enzo eet alleen maar pasta, in tegenstelling tot andere wolven.

Hij heeft als beste vriendinnetje een schaap terwijl normale wolven in een troep leven.

### A/ Kenmerken van dieren

*Spreek met de kinderen over wat dieren bijzonder maakt.*

Bij de kleinsten kan er eventueel ook gewerkt worden met 'voelmateriaal' zoals stukjes pels, schapenvacht, wol, ...

- een wolf heeft een stugge, donkere vacht
- wolven zijn meestal zwart met grijs maar rode wolven bestaan ook echt
- schapen hebben een wollige vacht, als de wol wordt afgeschoren en bewerkt, dan kan er met de draad geweven, genaaid, gebreid of gehaakt worden (bv. een muts, sjaal, warme trui, sokken maar ook tapijten en dekens worden gemaakt van wol)
- een varken heeft een krulletje in zijn staart

*Ga na welke geluiden de dieren in dit verhaal maken en laat de kinderen zelf ook proberen.*

een wolf	huilt (en blaft en gromt)
een schaap	blaft
een ezel	balkt
een varken	knort

*Vertel over het verschil tussen wilde dieren, boerderijdieren en huisdieren.*

*Hoe heten de jongen van de bovengenoemde dieren?*

wolf	welp
schaap	lam
ezel	veulen
varken	big

*Wie heeft een huisdier? Zou je een wolf, een schaap of een varken als huisdier kunnen houden? Waarom wel of waarom niet?*

### B/ Kenmerken van mensen

*Spreek met de kinderen over wat mensen bijzonder maakt en wat hen van elkaar doet verschillen.*

Enkele voorbeelden met betrekking tot het uiterlijk:

- haarkleur: blond, bruin, zwart, rood en grijs of wit
- huidskleur: blank en bruin maar ook zwart, rood en geel
- kleur van ogen: blauw, groen, bruin of soms twee verschillende kleuren
- andere kenmerken: een bril, een beugel maar soms ook krukken of een rolstoel
- manier van kleden: klederdrachten verschillen per continent, per land, streek of gebied

*Vraag aan de kinderen wat hen of hun vriendjes bijzonder of anders maakt.*

*Laat de kinderen plaatsnemen in een kring en vraag hen een kenmerk op te noemen dat het kind links van hen zo bijzonder maakt. Ga zo de kring rond tot je weer bij het eerste kind uitkomt.*

Andere eigenschappen die mensen bijzonder kunnen maken:

- sterk zijn, bv. een grote rugzak kunnen dragen
- sportief zijn, bv. goed kunnen fietsen
- handig zijn, bv. pizza's kunnen bakken
- pienter zijn, bv. goede ideeën kunnen bedenken
- creatief zijn, bv. mooie dingen kunnen maken

*Laat elk kind aan bod komen en (los van het verhaal) vertellen wat hij of zij goed kan. Vraag aan de kinderen waar ze bewondering voor hebben.*

Enkele voorbeelden met betrekking tot de gevoelens:

- lief of aardig zijn
- bang of angstig zijn
- boos of opstandig zijn
- ongerust of bezorgd zijn
- triest of verdrietig zijn

*Vraag aan de kinderen wanneer ze laatst boos geweest zijn, of bang. Vraag hen waar ze bang voor zijn en waarom ze soms boos worden. Vraag hen wanneer ze iemand lief vinden. Vraag of ze wel eens verdrietig zijn en waarom.*

### **3. Van meneer Spullemans, de winkelier, krijgen Enzo en Lisa twee fietsen cadeau**

Dit zinnetje kan aanleiding zijn om met de kinderen in gesprek te gaan over het geven en ontvangen van geschenken maar ook over het helpen van mensen.

A/ Geschenken

*Geef de kinderen de mogelijkheid om over geschenken te spreken.*

*Waaraan herken je een cadeautje?*

*Gaat het altijd over een pakje in geschenkpapier met een grote strik eromheen?*

Als je iemand een groot plezier doet, is dat eigenlijk ook een cadeau.

*Waarmee zou je iemand (mama, papa, oma, opa, broer, zus of de juf of meester) bijvoorbeeld een groot plezier kunnen doen?*

*Waarmee kan iemand jou een groot plezier doen?*

B/ Ondersteuning of hulp

Als Enzo en Lisa in de vallei aankomen hebben ze niets meer over. Het is dus erg aardig van meneer Spullemans om hen aan een fiets te helpen. Met deze fiets geraken ze ook erg snel aan werk bij meneer Knor, de pizzabakker.

Dit kan een prima aanknopingspunt vormen om met kinderen over armoede te spreken. Ook het onderwerp vluchtelingen en asielzoekers of migranten zou hier kunnen worden behandeld.

*Waar kan je heen als je ergens aankomt waar je niemand kent, als je geen geld of logeerplaats hebt?*

*Vertel de kinderen dat ze anderen kunnen ondersteunen als het niet zo goed met hen gaat. Mensen helpen elkaar uit de nood. Geef ook aan dat er hulpverenigingen bestaan.*

### **4. Enzo en Lisa zoeken een woonplaats en een baan**

Enzo en Lisa gaan in de vallei wonen, en logeren in de voorraadkamer bij meneer Knor, de pizzabakker. Ze werken er als pizzabezorgers en sparen de fooi die ze ontvangen in een koekjestrommel.

Dit kan een aanleiding zijn om met kinderen te praten over uit werken gaan en centjes verdienen.

Het kan ook een mogelijkheid zijn om over woningen te spreken. Zowel de woonst van mensen als die van dieren kan hier aan bod komen.

kinderen

lopen

school

grote mensen

gaan

uit werken

oudere mensen

zijn

met pensioen

*Vraag aan de kinderen of ze ook al eens een centje gekregen of verdiend hebben.*

*Wat hebben ze daar dan precies voor moeten doen?*

*Vinden ze dat kinderen mogen / moeten werken? Of is dat iets voor grote mensen?*

*Vraag hen of ze vinden dat een inspanning altijd beloond moet worden.*

Geef aan dat je ook zomaar spontaan iets voor elkaar kan doen, uit vriendschap of omdat je iemand wil verrassen. Dit kan ook een moment zijn waar over kinderarbeid, bedelende kinderen, straatkinderen, ... kan gesproken worden.

## 5. Enzo en Lisa trekken strootjes

Als meneer Knor een bestelling krijgt van de familie Wolf, die boven op de berg woont, trekken Enzo en Lisa strootjes. Lisa trekt het kortste strootje en moet dus de berg op. Intussen helpt Enzo in de keuken. (Noot: in de voorstelling is het strootje trekken om praktische redenen vervangen door een aftelrijmpje.)

Strootje trekken is een manier om te bepalen wie wint of wie de eerste keuze heeft bij de verdeling van opdrachten of goederen. Hieruit is de spreuk *aan het kortste eind trekken* ontstaan.

*Toon aan de kinderen hoe strootje trekken in zijn werk gaat: knip een aantal rietjes af op verschillende lengtes. Hou de rietjes zo vast dat de uiteinden bedekt zijn en de kinderen de lengte van de strootjes niet kunnen zien. In plaats van rietjes kunnen ook strookjes papier gebruikt worden.*

Dit is slechts een voorbeeld van de vele spreekwoorden en zegswijzen die wij kennen.

Met de dieren uit het verhaal van Enzo kan je al een pak spreekwoorden, zegswijzen en uitdrukkingen oefenen.

*Knip onderstaande spreekwoorden uit in twee kolommen en haal ze door elkaar. Laat de kinderen oefenen door de juiste combinaties terug naast elkaar te plaatsen.*

## WOLVEN

Honger hebben

buitengewone honger hebben

als een wolf

Eten als

zeer veel eten

een wolf

Iemand voor de

iemand in een moeilijke positie brengen, aan kritiek blootstellen, aan zijn lot overlaten

wolven gooien

Met de wolven

de stroom volgen , doen wat anderen doen

in het bos huilen

Een wolf in

een huichelaar, een gevaarlijk mens die zich zachtaardig voor doet

schaapskleren

## SCHAPEN

Het verloren

wat men kwijt was, is teruggevonden

schaap is gevonden

Het zwarte

van alles de schuld krijgen, de zondebok zijn

schaap zijn

Een arm

hulpeloos, weerloos of beklagenswaardig persoon

schaap

Zijn schaapjes op

van zijn verdiend geld kunnen leven

het droge hebben

Schaapjes

figuurlijke schaapjes tellen als men niet in slaap kan komen

tellen

## VARKENS

**Wij zullen dat varkentje wel wassen**  
wij zullen die moeilijke zaak wel tot een goed einde brengen

**Vieze varkens worden niet vet**  
men moet niet al te kieskeurig zijn

**Van 't hele varken lusten**  
alles lusten (in de volksmond: een goed varken lust alles)

## EZELS

**Een ezel stoot zich geen tweemaal aan eenzelfde steen**  
als je een fout maakt, dan kan je ze een volgende keer vermijden, tenzij je wil doorgaan voor een ezel

**Een gouden zadel maakt geen ezel tot paard**  
geld alleen kan iemand niet voornaam maken

**Een domme ezel**  
extra benadrukking van domoor (ezel = domoor)

**Ik heb geen ezeltje dat geld schijt**  
ik kan niet met geld over de brug blijven komen

### 6. Enzo verjaagt de wolven en redt Lisa uit de kookpot

Enzo bedenkt een plan om Lisa te redden. Hij herinnert zich dat wolven bang zijn van mensen met wapens. Dan haast hij zich naar de winkel van meneer Spullemans en koopt er iets dat evenveel lawaai maakt als een jachtgeweer: vuurwerk!

Terwijl Enzo roept "De mens komt eraan!", vuurt hij zijn pijlen af.

De wolven rennen in paniek weg en Enzo kan Lisa redden uit de kookpot.

*Vraag aan de kinderen of ze ooit al vuurwerk gezien hebben.*

*Voor welke gelegenheid was dit? (oudejaar, kermis, ...)*

*Wijs de kinderen op de schoonheid van vuurwerk, maar ook op de gevaren.*

Enzo heeft een manier bedacht om de boze wolven schrik aan te jagen. Dat doet hij door zich iets te herinneren dat zijn grootmoeder hem verteld heeft: grootmoeder maakte jacht op schapen en werd op haar beurt opgejaagd door de jager (de mens) die over een geweer beschikte.

*Vraag aan de kinderen of ze zich verhalen van ouders of grootouders herinneren.*

*Wie kent een verhaal van oma of opa. Wie kan iets vertellen over de wereld van vroeger?*

Dit kan een aanleiding zijn om de oma's en opa's te betrekken, bijvoorbeeld op een grootouderdag.  
*Misschien kunnen de grootouders wel samen met de kleuters werken aan een verhaal.*

Er kan ook een stamboom gemaakt worden van Enzo's familie: we weten dat hij een rode wolf is, ouders, broers en zussen en ook grootouders heeft. Daarnaast behoren rode wolven tot de grotere wolvenfamilie (zie ook deel 3).

*Er kan natuurlijk ook een stamboom gemaakt worden van de kleuters en hun grootouders.*



## 7. Als beloning krijgen Enzo en Lisa een grote schotel pasta met tomatensaus

Dit kan aanleiding zijn om met de kinderen te spreken over de voedselpiramide of het klavertje-vier van gezonde voeding. Het kan ook een moment zijn om uitleg te geven over vleeseters, planteneters en alleseters. Dit moment kan ook aangegrepen worden om de honger in de wereld aan te kaarten.

*Vraag aan de kinderen wat de dieren in dit verhaal eten en vergelijk met wat deze dieren in werkelijkheid eten. Wie lust er graag pasta? Wie lust vlees of wie lust helemaal geen vlees? Wie hoort waar thuis en wat is het moeilijke woord voor planteneter, vleeseter, alleseter? En de mens, waar hoort die thuis?*

wolf	vleeseter	carnivoor
schaap, ezel	planteneter	herbivoor
varken	alleseter	omnivoor

*Vraag aan de kinderen wat zij het liefste eten. Mogen ze thuis soms zelf hun lievelingskostje voorstellen en voor welke gelegenheid is dat?*

- bij een verjaardag
- op bepaalde feestmomenten

*Wanneer worden er thuis speciale maaltijden bereid?*

- Wat staat er zoal op het menu tijdens het kerstfeest, paasfeest, offerfeest, suikerfeest?
- Wie kent nog het gebruik van Lichtmis?
- Wat is Sint-Hubertusbrood?
- Op welke dag worden er worstenbrood en appelbollen gegeten?
- Wanneer eten mensen een taart met een boon erin?
- Wat verstaan mensen onder 'kermiseten'?

*Bij welke speciale gebeurtenissen komen er soms feestelijke of andere maaltijden op tafel? Laat de kinderen vertellen waaraan je herkent dat het over een bepaald feest gaat.*

- |                          |  |
|--------------------------|--|
| - geboorte- of doopfeest | doopsuiker, beschuit met muisjes, ...              |
| - verjaardag             | taart met kaarsjes, of wafels of pannenkoeken, ... |
| - communie of lentefeest | ijslam, ...  |
| - besnijdenisfeest       | zoete versnaperingen, gebak, ...                   |
| - trouwfeest             | receptie, uitgebreid feestmenu, ...                |

*Is eten soms een beloning?*

Bv. wie zoet (flink) is krijgt lekkers...

Pizza en pasta's zijn typische Italiaanse gerechten. Tot de deegwaren behoren niet enkel de gekende spaghetti, lasagna of macaroni maar ook de typische noedels uit Oostenrijk, Duitsland en de Elzas.

*Welke deegwaren kunnen de kinderen opnoemen?*

# CREATIEVE VERWERKING

## 1. Een multiculturele collage maken

- a) Zoek samen met de kinderen prenten en foto's van kinderen uit verschillende culturen en landen. Maak hiermee een collage en zorg voor een gelijke vertegenwoordiging van blank, bruin, rood, geel en zwart.
- b) Zoek afbeeldingen van kinderen in verschillende klederdrachten. Laat de prenten uitknippen door de kinderen en geef ze een plaats op de werelddbol of op een grote wereldkaart. Toon de kinderen waar de uitgeknipte figuren oorspronkelijk vandaag komen.

## 2. Maskers maken

Kinderen vinden een rollenspel erg leuk.

Maak samen met hen maskers voor de personages uit het verhaal en laat de kinderen in kleine groepjes stukjes uit het verhaal naspelen.

Laat de kinderen in de huid kruipen van een wolf, een varken, een ezel en een schaap.

Laat hen een paar kenmerkende dingen uitbeelden en laat hen dierengeluiden maken.

Vraag hen wat ze daarbij voelen.

Enkele inspiratiebronnen voor het maken van maskers:

[www.wolf.org](http://www.wolf.org)

[www.enchantedlearning.com/crafts/masks/](http://www.enchantedlearning.com/crafts/masks/)

## 3. Kleurplaten zoeken en inkleuren

Zoek een aantal leuke kleurplaten bij elkaar en laat de kinderen met verschillende technieken werken. Laat de zwarte wolven bijvoorbeeld inkleuren met een donker waskrijtje, geef een rode wolf een kleurtje met potlood, kleur een varkentje in met roze plakkaatverf en bezorg het schaap een vacht van witte wattenbolletjes.

[www.wolf.org](http://www.wolf.org)

[www.kleurplaten.nl](http://www.kleurplaten.nl)

[www.MijnDieren.info](http://www.MijnDieren.info)

Kleurboeken van Disney's Jungleboek en De drie biggetjes.

## 4. Puzzels maken

Zoek een aantal leuke kleurplaten uit, vergroot ze op A3-formaat en laat ze door de kinderen inkleuren. Verstevig de prenten door ze op een stuk karton te kleven. Knip ze vervolgens in stukken (afhankelijk van de leeftijd van de kinderen in grote of kleinere stukken) en laat de kinderen de puzzel maken.

## 5. Zingen

Wolven hoeven niet eng te zijn. En schaapjes tellen kan een goede manier zijn om in te slapen.

Toon de kinderen aan de hand van de volgende liedjes dat fantasie een goede manier is om angsten te overwinnen.

- a) *Wie is er bang voor de boze wolf?* Uit de Drie biggetjes van Disney  
Een uitstekende keuze voor als je een keertje bang bent.
- b) *Slaap kindje slaap, daar buiten loopt een schaap.*  
Wie de slaap niet kan vatten, kan vervolgens ook nog schaapjes tellen.

## 6. Spelletjes met een dambord ([www.vlasblom.be/Index/spelregels\\_1.html](http://www.vlasblom.be/Index/spelregels_1.html))

### a) *Twee Wolven*

Dit spel speelt men op de zwarte velden van het dambord. De 12 witte stukken stellen schapen voor. Ze worden op de manier van het damspel op de zwarte velden opgesteld en voortbewogen, d.w.z. alleen vooruit; ze kunnen echter niet slaan.

De twee zwarte stukken, die de wolven voorstellen, worden op twee willekeurige zwarte velden van de laatste 8<sup>ste</sup> rij opgesteld. Ze bewegen zich op de manier van het damspel, dus alleen vooruit, en ze kunnen witte stukken slaan, zowel voor- als achteruit.

De wolven winnen als een van hen erin slaagt, de voorste, 1<sup>ste</sup> rij van het dambord te bereiken. De schapen winnen als ze erin slagen, beide wolven te omsingelen.

*b) Een tegen alle*

De witte stukken (schapen) worden als bij 'twee wolven' op het dambord opgesteld. Het ene zwarte stuk (wolf) wordt op een van de zwarte velden van de laatste, 8<sup>ste</sup>, rij opgesteld. Wit mag alleen vooruit zetten, zwart mag zowel voor- als achteruit zetten en in beide richtingen slaan.

De wolf (zwarte stuk) moet trachten te voorkomen, dat de twaalf schapen (witte stukken) slaat. De witte stukken daarentegen, proberen het zwarte stuk te dwingen, hen te slaan. Door hun grotere mogelijkheden zal dit vaak lukken, maar het is toch minder eenvoudig dan het lijkt.

Als zwart zo weet te manoeuvreren dat hij buiten het bereik van de nog op het bord aanwezige witte stukken geraakt en deze dus niet meer hoeft te slaan, heeft hij gewonnen. Wit wint als het hem lukt al zijn 12 stukken te laten slaan.

## 7. Knutselen

- a) Maak met brooddeeg, zelfhardende klei, plasticine of playdo een pizzavorm die je zelf belegt met de lekkerste hapjes.
- b) Knip een grote cirkel (diameter ca. 20 cm) uit een stuk karton. Laat deze pizza beschilderen door de kinderen. Voorzie kleine en hele kleine ronde stickers in rode en groene kleuren en laat de kinderen daarmee de pizza beleggen (rood voor tomaat, groen voor erwtjes). Laat hen papiersnippers knippen uit bv. oude gele slingers of strookjes geel crêpepapier (voor de kaas). Bestrooi de pizza met de kaasknipsels en kleef netjes vast.
- c) Pasta bestaat in diverse vormen en kleuren. Maak sierraden door stukjes penne, macaroni, canneloni, tortiglioni tricolore en bucatini op een elastisch koordje te rijgen. Zo krijg je meerkleurige, natuurlijke halssnoeren en armbandjes.

## 8. Koken

Maak samen met de kinderen een echte pizza op school.

Het receptje geef je achteraf mee naar huis.

### *Pizza quattro stagioni - Vier-seizoenen-pizza*

Voor een pizzavorm van 30 cm diameter

*350 g pizzadeeg (kan kant-en-klaar gekocht worden of zelf bereid)*

*10 gekookte mosselen*

*250 g mozzarellakaas*

*2 dikke vleestomaten*

*100 g artisjokbodems uit blik*

*10 ontpitte groene olijven*

*3 ansjovisfilets*

*50 g ananasblokjes*

*1 plak magere gekookte ham*

*1 snuifje oregano*

*zout en vers gemalen peper*

*groene olijfolie*

Rol het pizzadeeg uit en bekleed daarmee een ingevet bakblik. Verdeel het deeg in vier stukken en schik daarop de verschillende vullingen.

Vulling 1: plakjes ontpitte en gepelde tomaat, plakjes mozzarellakaas, ansjovisfilets en plakjes ontpitte groene olijf.

Vulling 2: blokjes uitgelekte ananas, reepjes ham en plakjes mozzarellakaas.

Vulling 3: plakjes tomaat, kleingesneden artisjokbodem en plakjes mozzarellakaas.

Vulling 4: plakjes tomaat, uitgelekte mosselen, plakjes mozzarellakaas en plakjes olijf.

Kruid met peper, zout en oregano en bedruip de pizza met olijfolie.

Bak 20 tot 25 minuten in een op 220 °C voorverwarmde oven.

# LESMAF



# DEEL 3

# OVER WOLVEN

## 1. Identiteitskaart

Wetenschappelijke naam: *Canis lupus*  
Klasse: zoogdieren  
Familie: hondachtigen  
Orde: roofdieren  
Grootte: tussen 50 en 80 cm, naargelang de soort  
Leeftijd: tot 10 jaar in het wild  
Van wolven bestaan er meer dan 30 ondersoorten.

## 2. De troep

Wolven zijn zeer sociale dieren, die in troepen van 8 tot 20 dieren leven. De hiërarchie tussen de verschillende wolven in een troep is duidelijk gedefinieerd: één dier is de baas en de anderen moeten hem gehoorzamen!

## 3. De jacht

Wolven zijn vleeseters en jagen in groep. Op het menu staan: muizen, konijnen, bevers maar ook herten, reeën, rendieren en elanden. Ze kunnen per dag meer dan 10 kg vlees verslinden, maar soms eten ze ook dagenlang niets... Wolven hebben goed ontwikkelde zintuigen: hun scherpe gehoor, uitstekende reukvermogen en allesziende ogen komen hen goed van pas bij de jacht. Bovendien zijn ze van geen kleintje vervaard en kunnen ze sprongen van meer dan 4,5 m maken!

## 4. Efficiënte communicatie

Wolven communiceren met elkaar met geluiden (gehuil, geblaf, gegrom,...) en door bepaalde houdingen aan te nemen (staart tussen de achterpoten, zich op de grond uitstrekken,...).

## 5. De voortplanting

Alleen dieren die hoog genoeg op de hiërarchische ladder van hun troep staan mogen zich voortplanten: zo wordt verzekerd dat het nageslacht sterk is. Wolven planten zich voort op het einde van de winter of het begin van de lente. Ongeveer 9 weken later worden dan 3 tot 7 welpjes geboren. Wolven... niemand blijft onverschillig bij het horen van die naam! Niet verwonderlijk als je de overleveringen van de voorbije eeuwen er op naleest. De wolf, de verpersoonlijking van het kwaad, de duivel in hoogst eigen persoon, het bloeddorstige monster, menseneter, je kan het zo gek niet bedenken of de wolf had er schuld aan.

## 6. Bang van de wolf

Vroeger zat de schrik voor de wolven er diep in. Tegenwoordig hoef je niet langer bang te zijn nog een wolf tegen te komen. Alle wolven zitten, althans in onze contreien, netjes achter afsluitingen in dierentuinen of safariparken. Maar toch zijn de wolven nog niet helemaal uit ons dagelijks leven verdwenen. Er wordt nog steeds over gepraat, denk maar aan de vele spreekwoorden en gezegden, en er hoeft maar ergens een schaap of geit dood gevonden te worden met bijtonden of reeds steekt het verhaal van een bloeddorstige wolf opnieuw de kop op.

Dit stigma dankt de wolf vooral aan de Europese landbouwculturen. Wanneer kleine boeren een schaap, een geit of soms een rund aan de wolf verloren, was dit voor die kleine boeren een groot verlies en meteen de rechtvaardiging voor het doden van dit dier.

Heel anders was het in Noord-Amerika waar de indianen die geen vee hielden, maar jager-verzamelaars waren, de wolf aanzagen als een machtig, wijs en edel dier. Ze bewonderden zijn jachtinstinct en bootsten zijn jachttactieken na bij hun eigen jacht op de bizon, buffel of kariboe.

Maar bij de verovering van het westen door de blanke kolonisten begon meteen de genadeloze jacht op de wolf tot ook daar de uitroeiing nabij was.

## 6. Stamvader van de hond

De sociale aard van de wolf werd ongeveer 12.000 jaar geleden ontdekt toen hij in het Nabije Oosten werd gedomesticeerd. Daarmee werd hij de stamvader van alle huidige 120 hondenrassen.

## 7. Hoe gevaarlijk zijn wolven

Voor de mens is een gezonde wolf in zijn natuurlijke leefomgeving eigenlijk ongevaarlijk. Wolven zijn schuwe dieren, die liefst alle contact met mensen vermijden.

Hoe komt het dan dat mensen de wolven zo gevaarlijk achten? In de eerste plaats omdat zij er met hun priemende gele ogen, hun doordringende blik en hun vastberaden gedrag gevaarlijk uitzien, en omdat zij ook 's nachts actief zijn.

Ook het feit dat wolven soms dragers van hondsdolheid waren maakte hen gevreesd. Als zieke wolven in een dorp doordrongen konden ze heel wat slachtoffers maken onder de bewoners, immers hondsdolheid is zeer besmettelijk.

Maar de hoofdreden zal wel geweest zijn dat de wolf een jager is, en leefde van dezelfde prooidieren als de mens. En de jagende mens duldt nu eenmaal geen concurrenten.

## **8. De wolf in de literatuur**

In de populaire publicaties probeert men een waarheidsgetrouw beeld van de wolf te schetsen, maar daar blijft het meestal bij. Nog voor er honderd woorden op papier staan heeft men toch al minstens één keer het bloeddorstige karakter aangehaald. Ook de sprookjes worden telkens opnieuw naar voor gebracht.

Maar hoe is het nu mogelijk dat mensenschuwe dieren mensen zouden aanvallen? Daar is een heel eenvoudige verklaring voor: enkel zieke dieren doen zoiets!

Ook de regelmatig voorkomende uitspraak dat wolven een ware slachting hebben aangericht onder het vee blijkt niet te kloppen. Wat wel waar is, is het feit dat wolven regelmatig schapen en geiten op hun menu plaatsen als ze daar de kans toe krijgen. En daar spelen de media dan gretig op in door grote krantenkoppen in de gebruikelijke sensatiestijl.

## **9. De wolf in de natuur**

Door de eeuwenlange meedogenloze jacht was de wolf zogoed als verdwenen uit Europa. Alleen in het hoge noorden waren er nog wolven in hun natuurlijke biotoop te vinden. Sedert enkele jaren, vooral na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie, is de wolf aan een comeback bezig. De laatste tijd wordt hij opnieuw opgemerkt in Polen, in het noord- en oostelijke deel van Duitsland en ook in Noorwegen en Zweden is de wolf opnieuw opgemerkt.

In Noord-Amerika leven er nog vrij grote populaties wolven in de vrije natuur. In Alaska, Canada en het noordelijkste deel van de Verenigde Staten.

Ook in Azië is de wolf nog in de natuur aanwezig. Hij komt nog voor in het hele gebied te noorden van de Himalaya. Ook in Indië en zelfs in Japan wordt hij nog opgemerkt.

Dank zij de constante druk van milieuactivisten is er een bewustwording te merken bij de huidige generaties, en de voorlichting van de jonge mensen heeft een kentering teweeggebracht. De mens heeft eindelijk ingezien dat de wolf veel te waardevol is om zo te behandelen, en bijna overal is de soort in bescherming genomen. Het gevolg is dat wolven als soort opnieuw zijn ingebracht in verschillende gebieden in Europa en Amerika, zij het niet altijd zonder problemen met de oudere mensen uit die gebieden. De schrik zit er nog altijd in. Maar dank zij de voorlichtingscampagnes op school zijn de jongeren het niet langer eens met de zienswijze van hun ouders en de wolf krijgt een kans.

Ondanks dit alles zijn er nog altijd mensen die proberen om de wolven te doden, maar de overheden waken. Dat het menens is laten de veroordelingen merken, een man die in het noorden van Amerika een wolf neerschoot kreeg een gevangenisstraf van zes maand en een geldboete om van te duizelen.

## **10. De toekomst van de wolf**

Die toekomst ziet er sedert enkele jaren opnieuw wat beter uit. Eindelijk is men tot het besef gekomen dat de mens de natuur, in al zijn verscheidenheid, nodig heeft. Ondanks verwoede pogingen slaagt de mens er niet in om de natuur volledig naar zijn hand te zetten. In uitgestrekte wildparken waar men de natuurlijke omstandigheden probeert te bewaren voor de komende generaties slaagt men er niet in om de wildstand in een ecologisch verantwoord evenwicht te houden. Dus heeft men de hulp ingeroepen van ... "De Wolf".

Het opnieuw inpassen van de wolf in het natuurbeeld heeft de onderzoekers meermaals voor verrassingen geplaatst. Het gedrag was bijlange niet zo voorspelbaar als eerst gedacht, en de gedragsdeskundigen moesten meermaals bepaalde vastgeroeste ideeën herzien.

## **11. De wolf in Europa**

In Europa (inclusief het Europese gedeelte van Rusland) zijn er nog ca. 18.000 wolven. Hoewel in het verleden de wolf als een gevaarlijk beest vervolgd en bijna uitgeroeid werd, is het de wolf toch gelukt om in Italië (ca.350 wolven), Portugal (ca.120 wolven) en Spanje (ca. 2.000 wolven) te overleven. Zelfs in industrielanden zoals Frankrijk en Duitsland is de wolf weer teruggekeerd. Dit laatste is te danken aan de historische omstandigheid dat de grenzen naar Oost-Europa open gingen. In Polen leven nog zeker ca. 800 wolven. Vanuit Slowakije (ca.300) komen de wolven binnen via het Beierse Woud van

Duitsland, maar er zijn ook vanuit Polen al wolven in Duitsland gesignaleerd. Vanuit Italië komen de wolven het Nationaal Park Mercantour te Frankrijk binnen. Volgens biocologen is het mogelijk dat in België de wolf in de toekomst terug kan keren. Men moet dan eerst denken aan de Ardennen die een aaneengesloten natuurgebied vormen, grenzend aan Frankrijk en Duitsland. Maar de wolf kan heel goed leven in gecultiveerde bossen. Kijk maar naar Roemenië, welke de dichtste wolvenpopulatie van West-Europa bezit, konden wildbiologen met hun eigen ogen zien hoe goed wolven zich kunnen aanpassen. Deze wetenschappers geloofden hun eigen ogen en zenders niet: een roedel zwierf 's nachts regelmatig door de voorsteden van Brasov (350.000 inwoners), ze snuffelde in vuilcontainers en joeg in de plantsoenen op konijnen. Men heeft er meer dan 80 zwerftochten geobserveerd, wolven liepen 's ochtends om acht uur nog midden tussen mensen en spitsverkeer door de straten. En niemand merkte dat daar een 'boze' wolf liep.

## 12. Zouden hier nog wolven kunnen leven?

Het lijkt me wel spannend als hier weer wolven komen. Kan dat? Toen in onze streken nog wolven voorkwamen, zag het er hier wel heel anders uit dan nu. Er waren nog uitgestrekte gebieden met voldoende reeën en herten om van te leven. Een groep wolven heeft veel jachtgebied nodig om op ze te jagen, en zo'n gebieden bestaan hier (spijtig genoeg) niet meer. De wolven zouden een gemakkelijke prooi hebben aan het vee dat hier rondloopt, ze zouden gemakkelijk hondsdolheid overbrengen en boeren zouden ze prompt doodschieten... Ook wandelaars zouden het niet leuk vinden...

**Opdracht: duid de landen waar nu nog wolven leven aan op een kaart van Europa.**

## OVER DE VOEDSELKETEN

Voedselpiramide: voedselketen

Voedselketen: aansluitende reeks van voedingsprocessen van organismen die, op telkens hoger niveau, elkaars voedsel zijn of voedsel leveren.

Vb.: **wolf eet schaap eet gras**  
vervolgens schiet de mens de wolf neer omdat die zijn veestapel bedreigt

**Carnivoor:** vleesetend dier (synoniem: roofdier)  
wolven, leeuwen, krokodillen, ...

**Omnivoor:** alles etend dier (synoniem: alleseter)  
beren, varkens, ...  
maar ook de mens is een omnivoor

**Herbivoor:** dier dat alleen plantaardig voedsel gebruikt (vegetariër bij mensen)  
olifant, koe, paard, ...

**Vegetariër:** iemand die zich uitsluitend met plantaardige spijzen voedt, (ook) iemand die zich alleen onthoudt van spijzen die door het doden van dieren zijn verkregen

**Veganist:** streng vegetariër die zich ook van zuivelproducten en honing onthoudt

## BRONVERMELDING

a) Gebruikte websites voor het wolvenmateriaal en websites waar wolvenmateriaal te vinden is

[www.wwf.be/nl/juniors/doc/fiches/wolf.htm](http://www.wwf.be/nl/juniors/doc/fiches/wolf.htm) (Ned.)  
<http://wolven.klup.nl/> (Ned.)  
<http://home.hetnet.nl/~wolfden/> (Ned.)  
<http://home.tiscali.be/abajomy/WolvenS.htm> (Ned.)  
<http://www.wolf.org/wolf/>  
<http://www.wolfpark.org/>  
<http://www.wolfsongalaska.org/>  
[www.wolves.be](http://www.wolves.be) (Ned.)  
[www.callofthewild.nl](http://www.callofthewild.nl) (Ned.)  
<http://www.loup.org/>  
<http://users.pandora.be/wolvenpage/index.htm> (Ned.)

b) Andere gebruikte bronnen:

*Spreekwoorden, zegswijzen en uitdrukkingen over dieren uit:*  
van Dale, Groot woordenboek der Nederlands taal.  
van Dale Lexicografie, Utrecht-Antwerpen, Twaalfde druk.

*Pizzarecept uit:*  
De heerlijke keuken. Pasta's en pizza's. 150 eenvoudige en lekkere recepten.  
De Ballon, Antwerpen / Almere-Haven, Hamlet group NV, 1994